

Nr 21.

Ankom till riksdagens kansli den 2 april 1940 kl. 5 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om återställande av tidigare förbud för inmutningar å kronojord i de tre nordligaste länen.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 135, vilken behandlats av första lagutskottet, har herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen måtte för sin del åter antaga de vid 1938 års riksdag upphävida författningarna angående förbud mot inmutningar av mineralier på kronojord i de tre nordligaste länen.

I fråga om de skäl som föranlett motionärens hemställan får utskottet hänvisa till motionen.

Då i slutet av förra århundradet de stora lappländska järnmalmsfyndigheterna började bearbetas, yrkades från skilda håll att staten borde gripa in för att åt det allmänna trygga åtminstone en del av de vinster, som eljest skulle tillfalla enskilda. Sålunda framkom förslag om att inmutningsrätten borde upphävas i fråga om fyndigheter å kronojord för att ersättas med ett koncessionssystem. Emellertid betonades även den synpunkten att utnyttjandet av malmtillgångarna borde ske med hänsyn till den inhemska järntillverkningens framtida behov och med hänsyn till kommande generationers berättigade anspråk att bli delaktiga i nämnda tillgångar. I följd av dylika meningsyttringar tillkommo år 1902 vissa provisoriska lagbestämmelser angående rätten till gruvdrift å odisponerad kronojord i Norrbottens län. (S. F. S. 1902 nr 48 s. 1.) Dessa bestämmelser, vilka varje år förnyades och år 1907 utsträcktes att gälla även Västerbottens och Jämtlands län, inneburo att å jord av nämnda beskaffenhet inmutning finge ske endast för kronans räkning. Den under krigstiden rådande bristen på metaller föranledde emellertid yrkanden att inmutningsförbudet måtte upphävas, såvitt anginge kopparmalm, nickelmalm och svaivelkis. I följd härav kom den förutvarande provisoriska lagstiftningen att ersättas genom en likaledes provisorisk lag av den 31 maj 1918 (S. F. S. nr 288), enligt vilken inmutningsförbudet begränsades till att avse järnmalmsfyndighet, varemot andra fyndigheter skulle få inmutas med vissa inskränkningar. Sistnämnda lag — vari beträffande ifrågavarande kronojord upptogos en del särskilda bestämmelser angående verkan av inmutning samt om det inbördes förhållandet mellan inmutare och jordägare — ägde efter årligen skedd prolongering giltighet till den 1 maj 1926, då den lika-

ledes provisoriska lagen den 28 april 1926 om inskränkning i rätten till inmutning inom vissa län (S. F. S. 1926 nr 88) trädde i kraft. I denna lag stadgades att inom Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län inmutning för annans än kronans räkning ej finge ske å odisponerad kronojord utan Kungl. Maj:ts för särskilt fall givna tillstånd. Sedan 1926 års lag genom särskilda författningar prolongerats till den 1 januari 1933, erhöll den genom lag år 1932 fortsatt giltighet från och med sistnämnda dag.

Det torde städse ha varit förutsatt, att 1926 års lag skulle upphöra att gälla vid tillkomsten av en ny gruvlag. I den proposition (1932 nr 7) varigenom frågan om lagens fortsatta giltighet förelades 1932 års riksdag anförde chefen för justitiedepartementet — efter att ha redogjort för vissa inkomna yttranden i ärendet — bland annat följande:

Att 1926 års lag, liksom den förut gällande speciallagstiftningen för de tre nordligaste länen, erhållit allenast provisorisk giltighet, har haft sin orsak i de sedan ett flertal år pågående förarbetena till en fullständig omarbetning av gruvlagstiftningen. — — —

Kommerskollegium har i sitt nu avgivna utlåtande förklarat sig åtminstone för närvarande icke se någon anledning till frigivande av inmutningsrätten på ifrågavarande kronojord samt hemställt, att inmutningsförbudets förlängning icke måtte förbindas med tidsbegränsning. Chefen för Sveriges geologiska undersökning har uttalat sig för fortsatt giltighet av lagen och därvid alternativt föreslagit, att densamma göres gällande till dess ny gruvlag kommit till stånd. Länsstyrelserna i Jämtlands och Västerbottens län hava funnit lagen kunna, i avbidan på ny gruvlagstiftning, givas förlängd tillämpning under ytterligare tre år. — — —

Under angivna förhållanden synes det mig ställt utom tvivel, att förevarande lagstiftning bör erhålla fortsatt giltighet. Goda skäl tala ock för att densamma nu gives definitiv karaktär. Av allt att döma kommer frågan om revision av gruvlagstiftningen icke att på ännu åtskilliga år vinna sin slutliga lösning.

I sitt av riksdagen godkända utlåtande över sistnämnda proposition (nr 3 år 1932) hemställde utskottet, att propositionen måtte bifallas. Utskottet anförde bland annat:

Utskottet har icke något att erinra mot att fortsatt tillämpning gives det i 1926 års lag meddelade förbudet mot inmutning i förening med rätt för Kungl. Maj:t att därifrån bevilja dispens. Förslaget att förlänga lagens giltighet utan sådan tidsbegränsning, som tidigare fastställts, synes visserligen kunna lämna rum för åtskillig tvekan men utskottet anser sig kunna tillstyrka propositionen även i denna del. Utskottet vill därvid påpeka, att om än 1926 års lag sålunda formellt erhåller definitiv karaktär, detta givetvis icke innebär, att frågan om inmutningsrätten å kronojord får anses ha erhållit en slutgiltig lösning. Denna fråga måste vid gruvlagstiftningens upptagande ånyo skärskådas.

Den nya, den 3 juni 1938 utfärdade gruvlagen, vilken trätt i kraft den 1 januari 1940, innehåller bestämmelser, att envar kan genom inmutning erhålla rätt att undersöka och bearbeta vissa mineralfyndigheter å egen eller annans grund (1 §) samt att, då inmutning sker av annan än kronan, kronan skall vara berättigad att i gruvföretaget njuta andel med hälften (46 §).

Genom gruvlagen upphävdes lagen den 28 april 1926 (nr 88) om inskränkning i rätten till inmutning inom vissa län. I propositionen med förslag till gruvlag (nr 40 år 1938) anförde chefen för justitiedepartementet till motivering för upphävandet av 1926 års lag:

Vid antagandet av en ny gruvlag läser lagen den 28 april 1926 om inskränkning i rätten till inmutning inom vissa län böra upphävas. Detta torde vara motiverat redan med hänsyn till den olikhet i grunduppfattningen, som framträder mellan 1926 års lag och den föreslagna gruvlagen. Medan den förra sökt tillgodose det allmännas intresse genom att till förmån för kronan inskränka den fria inmutningsrätten och i följd därav sannolikt även i praktiken verkat i viss mån hämmande på malmetningen, vilar det föreliggande förslaget på den uppfattningen, att malmetningen i möjligaste mån bör befrämjas och att kronan bör draga fördel därav genom att i väsentligen större omfattning än nu bliva delaktig i upptäckta fyndigheter.

I en i anledning av sistnämnda proposition väckt motion (I: 234 år 1938) hemställde herr Lindhagen, att riksdagen ville — under vissa angivna förutsättningar — dels förklara att propositionens hemställan om upphävande av förbudet mot inmutning av kronojord i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län icke under några förhållanden bifölles och dels i stället besluta att nämnda förbud skulle gälla även fyndigheter å enskild jord inom nämnda tre län, där uppenbarligen landets förnämsta malmtillgångar låge förborgade. Vidare hemställdes att riksdagen ville för sin del antaga vissa i motionen intagna förslag till provisoriska lagar angående inskränkning i inmutningsrätten.

Första lagutskottet, som lämnade Kungl. Maj:ts förslag om upphävande av 1926 års lag utan erinran, anförde i sitt utlåtande i denna del (utl. nr 24 s. 40):

Vidkommande det föreslagna upphävandet av lagen den 28 april 1926 om inskränkning i rätten till inmutning inom vissa län, innebär en sådan åtgärd visserligen ett eftergivande av den monopolställning kronan under en följd av år intagit med avseende å eventuella malmfyndigheter å kronojord i de tre nordligaste länen. I likhet med Kungl. Maj:t håller emellertid utskottet före, att det allmänna intresset av malmetningens och företagsamhetens befrämjande talar emot ett fortsatt bibehållande av nämnda provisoriska lag. Att densamma nu upphäves står ock i god överensstämmelse därmed, att kronans andelsrätt i gruva enligt förslaget löses från beroende av markägande.

Utskottets utlåtande var emellertid i denna del icke enhälligt. Beträffande det i övergångsbestämmelserna till förslaget till gruvlag förekommande stadgandet om upphävande av 1926 års lag anmäldes reservation av en av utskottets ledamöter, som hemställde om avslag å Kungl. Maj:ts förslag därutinnan.

Utskottets hemställan bifölles av riksdagen.

Vid tillkomsten av den nya gruvlagen har den i förevarande motion upptagna frågan blivit föremål för närmare övervägande, varvid riksdagen an-

Utskottet.

slutit sig till Kungl. Maj:ts förslag, att 1926 års lag om inskränkning i rätten till inmutning inom vissa län borde upphävas. Några nya omständigheter som skulle kunna inverka på bedömandet av denna fråga synas icke ha tillkommit. Utskottet får därför hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 2 april 1940.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Schlyter, Gärde, Karl Emil Johanson, Wagnsson**,
*Karl Johan Olsson, Brandt, Sandorf** och *Anton Svensson*;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist, Hedlund* i Östersund, *Lindmark, Olsson* i
Mellerud, *Björling, Gezelius, Berg* och *Werner* i Höjen.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.
